

Sveti Ignacije Loyolski u hrvatskoj književnosti

*Josip Bratulić**

Uvod

Lik svetoga Ignacija, utemeljitelja Družbe Isusove,¹ bio je veoma zanimljiv piscima katoličke obnove (»protureformacije«) u 17. i 18. stoljeću. Taj je svetac utemeljitelj i pokretač onoga duhovnog, kulturnog i prosvjetnog pokreta koji s pravom nazivamo katoličkom obnovom. On je svetac, mislilac i organizator velikoga pokreta u Katoličkoj Crkvi koji u europskoj kulturi — u vremenu njezine tragične dezintegracije — nastoji ponovno ujediniti ne samo stari svijet, Europu, nego u kršćansku zajednicu privesti i novootkrivene krajeve: Indiju, Ameriku i azijske zemlje. Zato je plod isusovačke duhovnosti tako snažno prisutan u Katoličkoj Crkvi, osobito u njezinu posttridentstkom razdoblju. Zahvaljujući Družbi Isusovoj zacjeljivala je rana europskoga društvenog, religijskog i kulturnog razdora. U vrijeme opće težnje afirmaciji individue — osobe — isusovci se predaju potpunoj i općoj poslušnosti Svetoj Stolici, papi. To je njihov četvrti redovnički zavjet.

Rad na organizaciji školstva i briga o odgoju školske mladeži ona je snažna poluga kojom je obnovljena duhovnost Europe. Treba spomenuti da je prosvjećivanje krenulo prema širokim slojevima te su isusovci prvi prosvjetitelji u gradovima i selima; u nas su upravo oni autori i izdavači brojnih početnica, abecevica, bukvara i katekizama. Organizirali su srednje školstvo — gimnazije — u kojima su podučavali ne samo pitomce za svoju Družbu (red), nego i osposobili dake za nastavak studija na sveučilištima. Isusovačkim radom bitno je izmijenjen način predavanja, program nastave i širina zanimanja profesora i studenata na europ-

* Akademik Josip Bratulić, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. Adresa: Trg Nikole Šubića Zrinskog 11, 10000 Zagreb, Hrvatska. E-pošta: bratulic@gmail.com

1 Ovaj kratak prikaz književno-povijesne problematike o sv. Ignaciju Loyoli u hrvatskoj kulturi i duhovnosti bio je pročitán na Znanstvenome skupu o svetom Ignaciju Loyolskom, koji je održán u Zagrebu 5. siječnja 1993. Tada sam bio zaokupljen snimanjem dokumentarnoga filma o isusovcima u Hrvatskoj, za Obrazovni program onovremene Zagrebačke televizije, te je ovaj tekst ostao u rukopisu, nedovršen. Tog je mjeseca predstavljen i lijep katalog *Isusovačka baština u Hrvata*. Svoj neobjavljen prikaz o sv. Ignaciju sada prepisujem u računalu. Drago mi je što ga mogu poslati i posvetiti gospodinu i prijatelju, p. dr. sc. Vladimiru Horvatu, prigodom 80. obljetnice njegova života.

skim sveučilištima. Iako je teologija i dalje središnja znanstvena disciplina, zanimanje isusovaca kreće prema svim znanstvenim disciplinama.

U obrazovanju i prosvjeti isusovcima bez sumnje pripada 17. stoljeće te je tadašnja kultura, kultura baroka, prožeta njihovim žarom govora, pisanja, gledanja i oblikovanja. Iz njihovih krugova dolazi ona snažna struja koja na poseban način oblikuje sve oblike izražavanja: u književnosti, likovnoj umjetnosti, arhitekturi, odijevanju, ponašanju, u cjelokupnoj vidljivosti i duhovnosti života. Takav su lik duhovnosti prihvaćali i preuzimali i oni dijelovi Europe koji nisu označeni katolicizmom te je *sjeme Loyolovo* — da se poslužim izrazom našega pjesnika 19. stoljeća Petra Preradovića — oplodilo europsku svijest 16., 17. i 18. stoljeća.

No — u tom je zrnu već bila uspavana klica poraza — prosvjetiteljstvo, iznjedreno iz isusovačkoga školstva, udruženo s vladarskim apsolutizmom, slomilo je univerzalizam isusovačke Europe. Prosvjetiteljstvo se razraslo na nacionalnim, državnim temeljima, potpomognuto apsolutističkim aspiracijama »prosvjetiteljnih« kraljeva, njihovih savjetnika i dvorske administracije te je uspjelo s političke i duhovne pozornice maknuti Družbu Isusovu. Tek je tada bilo jasno da država i njezina administracija ne mogu zamijeniti žar i osobnu zauzetost, zanos, brigu i dobru volju za trajnom i temeljitom obnovom: u školstvu, kulturi i umjetnosti. Umjesto toga — procvala je stroga upravna znanost i praksa. Žar je zamijenjen hladnim razumom i bezdušnom praksom.

U malih naroda, a takav je i hrvatski narod, ukinuće Reda odnosno Družbe bilo je tragično. Sve što je s mukom i marom građeno stoljećima, bilo je jednim potezom carskoga pera i carskom odlukom srušeno. Škole su postale zavodima za germanizaciju, knjižni fondovi razneseni su iz zemlje, redovnička uprava razdrobljena. Kad su nakon zabrane djelovanja Družbe bili raspušteni i drugi redovi, a njihove zgrade, samostani i imanja konfiscirani, tragični lom kulturnoga života u Hrvatskoj bio je potpun.

Zato je hrvatski narodni preporod, iako su iskrice kresnule već oko 1790., zbog maloga broja školovanih ljudi kasnio za dvije generacije — te se snažnije javio tridesetih godina 19. stoljeća, nastavljajući — u novim prilikama — tamo gdje je Hrvatska, u školstvu i prosvjeti — bila sedamdesetih godina 18. stoljeća.

Lik svetoga Ignacija Loyole u hrvatskoj književnosti možemo promatrati na trima pojavnim razinama:

- a) koliko i kako je Ignacije Loyola, kao svetac i obnovitelj Crkve, prikazan u hrvatskoj hagiografskoj književnosti;
- b) koliko je on kao osnivač Družbe Isusove prisutan u književnosti, u školskoj drami, propovijedima i drugim tekstovima hrvatskih hagiografa i pisaca;
- c) koliko je njegovo djelo, *Duhovne vježbe*, bilo poznato i prihvaćeno u književnosti i pismenosti Hrvata u 17. i 18. stoljeću.

Sasvim ukratko bit će spomena o tome kakav je otpor pružen u javnosti da isusovci u 19. stoljeću dođu u Hrvatsku.

I.

Prvi životopis sv. Ignacija Loyole na hrvatskome jeziku objavio je u Rimu 1624. Bartol Kašić. Dopusštenje za tiskanje dao je Mucije Vitelleschi, general reda, 16. XII. 1623. Djelo je Kašić posvetio »Mnogo svijetloj i plemenitoj gospođi Anici Đilatić od Držića«, sestri subrata Điva Držića, koji se brinuo o tisku dok je Kašić boravio u Dubrovniku. Djelo posvećuje odnosno namjenjuje ne samo gospođi Anici, nego »istomu Narodu Slovinskomu neka se većma očituju čudesna djela svetoga Ignacija na slavu Božju, na počitanje njegovo, i na duhovnu korist od pravovjernih krstjana«. Knjiga je tiskana u osmini, ima 110 stranica.

U Glavinićevoj knjizi *Cvit svetih* (1627., 1657., 1702.) sv. Ignaciju Loyoli posvećeno je 6 stupaca, a ako se uzme u obzir da je njegova kanonizacija bila 1622., spoznat će se značenje koje je tomu događaju dao franjevac Glavinić. To se osobito očituje u kratkome uvodu u svečevu biografiju — hagiografiju:

Život S. Ignatija fundatora ili čelnika Reda družbe Isusove, Na 30. Jul(a).

Tako, i tim načinom velika jest ljubav miloga Boga vrhu človika ovoga, da hteći ga zazvati, zazvavši opravičiti, pravična proslaviti, od istoga naroda človičanskoga na vrime nikih čini porajati, po kih vnogi drugi shranjuju se, kako ono osobitim proskrbljenjem u ovi najzadnji vik hoti podati svitu S. Ignatija vojvodu i čelnika Reda družbe imena Isusova, ki općinim načinom zove se O(tci) Ježuvite.²

Glavinić ne zaboravlja spomenuti da su Ignacijevi drugovi redeni u Veneciji, »u Benetcih« — »rede prijahu od misnikov po rukah biskupa rabskoga«. Iako je 1622. bila kanonizacija i sv. Franje Ksaverskoga, što Glavinić spominje, taj popularni svetac nije ušao u Glavinićev *Cvit svetih*.

Pavlini pisac Hilarion Gašparoti u svojoj enciklopediji svetaca *Cvet sveteh* (I — 1750.; II — 1754.; III — 1758.–1760.; IV — 1760.–1761.) sv. Ignaciju Loyoli posvetio je punu pozornost. Već u prvome svesku, kao primjer kako čitanje svetačkih životopisa može biti korisno duši, spominje na prvom mjestu ovoga sveca:

Čteli su, istina je, vnogi sveci, i prez nakanjenja takvoga, ali s velikem napredkom svojem. Jeden sveti Ignatijuš Lojola jošče vojak, pun svetskeh nasladnosti (kak soldatom je navadno) ne tak iz pobožnosti, kak za kratek čas, počel šteti življenje i čine svecev. I nut! Taki na drugoga človeka obrnjen, sva zemelska i svetska je othtil i Tovarštvu Ježuševoga početnik je vučinjen. Ako ovo prez nakanjenja čtejenje tak je genulo i obernulo morebiti nehotejučega, kak bolje s nakanjem dobrem hotejučega povleče za Kristušem!³

Među autorima koje Gašparoti posebice spominje kao vrelo za svoje veliko djelo nalazi se i djelo isusovca Petra Ribadeneira onoga koji je vjerojatno poslužio i Kašiću za sastavljanje životopisa sv. Ignacija. Gašparoti u propovijedi njemu posvećenoj sv. Ignacija naslovljuje »pričetnik Tovarštvu Ježuševoga«. U početku opisa njegova života on o njemu piše: »Sveti Ignatius, prvi otec i pričetnik Tovarštvu Ježuševoga«. Uz uobičajene *Programma* i *Anagramma* na

2 Franjo Glavinić, *Cvit svetih, to jest život svetih od kih Rimska crkva čini spominak*, U Mlecih, 1702.

3 Hilarion Gašparoti, *Cvet sveteh ali življenje i čini svetcev*, I., str. 3.

latinskome, koje prate velik dio njegovih hagiografija — života svetaca, pisac je sastavio i anagram na hrvatskome, u stihovima:

O Ignati ogenj zvani Ti rasvetli naše tmice
Z ljubavjum Božjum vužgani odtiraj vse hmanjice
S kojum vsigdar gorel si Ar tu milost dobil si.

Stihovi se mogu čitati u vodoravnome redu, u stihu šesnaestercu ali i u osmercu, u dvije strofe.

Gašparoti po baroknome običaju, gdje se u imenima i prezimenima skriva tajna poruka te ju treba pronaći, razvija temu o ognju, te su njegove napomene na temu *omen–nomen* i duhovito, barokno okretno, a u opširnome uvodu u propovijedi o svetom Ignaciju (»Vatroslavu«) potkrijepljene citatima iz Svetoga pisma:

Ogenj! Ogenj! Ô čudna i strašna, hvale vendar i preštimanja reč vredna: ogenj. Ovu reč ogenj, ako gdo z marlivostjum pregleda Sv. Pismo od pričetka do kraja, najde nutri 529 krat zapisanu. Petsto dvadeset i devet krat! Čudna i strašna reč je ogenj, ar ako gde vu varašu (koga nas Bog mentuj) iskaže se, vse stanovnike vu strah nažene. Preštimanja pako hvale i čuda vreden je ov najpreštimateši element na tuliko da ona velike Cirkve svetlost sv. Augustin ispitava: *De igne mira quis explicet?* Od ognja čudnovita duguvanja gdo rastolnačiti hoće? Kak da bi hotel reči: nigdo!

Analizirajući, premećući riječi iz anagrama, on duhovito iz latinskih riječi *Tu ignis* i *O ignis a Deo illatus* izvodi hrvatski zaključak poslovicom: *Ignatius z imenom zvan, je ogenj od Boga poslan.*

Gašparoti također spominje *biskupa rabškoga* koji je zaredio prve isusovce: »vu Benetke nazad se povernu, onde vu rukah apostolskoga posla zavez čistoče i siromaštva vučine, a na dan s. Ivana Kerstitela sveti Ignatius z sedmero pajdaši od biskupa arbenskoga mašniki jesu određeni, i čez malo novu s. mašu odslužili.«⁴

Hagiografija, protkana brojnim čudesima, veoma je opsežna, proteže se na 17 stranica te se ispričano–napisano, povijesno i legendarno skladno isprepliću: Ignacije je trinaesto dijete u svojoj obitelji, trinaesti je bio Krist u zboru dvanaestorice apostola; rođen je »vu štalici, i to na spomenek Kristuševoga porođenja«, a »stropav narodeno detece glasno pregovori: Ignatius je ime moje«.

Monmartre je Gošparotiju »Mons martyrum ili Gora mučenika«, a rado je spomenuo da je Ignacije optužen »kakti krivoverec, iz Pariza pretiran« te da ga je ispitivao »zezvezdovec«, tj. inkvizitor, ali ga je našao pravedna.

I konačno, kao zaključak, na margini Gašparoti piše *Permodum Epilogi*:

O zažgani čudočinitel sveti Ignatius! Razsveti tupe pameti naše z ognjem Božanske ljubavi. Ti serdca naša hladna na pobožnost vužgi proti svetcom Božjem, i prečisti Mariji Devici, da po peldi tvoji nje zazavali, i njihovu pomoć počutili budemo. Podeli nam kreposti i dobrote vu žitku tvojem vidđenje: poniznosti, posta, tela trapljenja etc. Nasledovati, kak Ti iz štenja žitka svetcev nje zadobil jesi etc. Zadnjič isprosi nam želju vsigdar povekšavati vekšu diku Božju i bližnjega zveličenje, da ovo po dobreh deleh zadobimo, a onu na vse veke vživali budemo. Amen.⁵

4 Hilarion Gašparoti, *Cvet sveteh ali življenje i čini svetcev*, II., str. 304–305.

5 *Isto*, II., str. 311.

Da je ime svetoga Ignacija u ranoj povijesti Družbe u Hrvatskoj značilo čitav jedan program, svjedoči i njezin zagrebački dak, Pavao Ritter Vitezović u *Kronici* (1744.) zabilježivši uz godinu 1622.: »Ovo leto vu broj sveteh jesu položeni sv. Izidor, sv. Ignaci Lojola, sv. Ferenc Xaveri, sv. Filip Neri i sv. Terezija«. Uz godinu 1588. spominje da su Indijanci primili sv. krst, što je posredno vezano uz isusovačke misije.⁶

Andrija Kačić Miošić u svojoj *Korabljici Pisma svetoga*, pučkim načinom napisanoj povijesti svijeta i naroda, od Staroga i Novoga zavjeta a zatim i prema događajima nakon Kristova uzašašća u nebo do 1760. godine, na mnogo mjesta slijedi Vitezovićevu *Kroniku*. Izostavlja podatak o kanonizaciji sv. Ignacija, ali spominje njegovu Družbu. U opširnom popisu *zašlaca* — heretika — po stoljećima, od prvoga do sedamnaestoga, on spominje i one koji su se sa *zašlacima* borili, te tako za 16. stoljeće piše: »Ovoga vika poče red ježuitski, i ovi se puno protivíše rečenim zašlacem (Luteru, Kalvinu) ne davši jim se toliko raširiti koliko bihu namislili«. ⁷ Njemu su zanimljiviji sveci slovinskih zemalja nego sveci opće Crkve. Međutim, spominje i splitskoga biskupa De Dominisa kao *zašlaca*. Za njega su važniji i podatci o ratovima s Turcima te zato više piše o pobjedama slovinskoga — hrvatskoga naroda s Turcima, ali i o porazima i neslogama zbog kojih je stradavao naš narod, a o društvenoj i crkvenoj povijesti onoliko koliko je vezana za naš prostor i narod. U broju onih koji se bore za kršćansku i katoličansku istinu spominje mučeničku smrt Marka Krizina, svetoga Marka Križevčanina, koji je rođen »u hrvatskoj zemlji« a »od heretika mučen«. U svom *razgovoru* ne zaboravlja spomenuti ni nekoliko redovnika i mučenika, pa tako i dva isusovca: Nikolu i Ivana Ratkaja.

Ličnost sv. Ignacija česta je tema dramskih, upravo scenskih predstava u isusovačkim školama. U Riječkome kolegiju 1698. prikazuje se scenska igra *S. Ignazio patriarca*, a 1732. *S. Ignatius de mundo, carne et demone triumphans*. Iste predstave igrane su i u Zagrebačkome kolegiju 1610.: *Hercules in bivio: S(anctus) P(ater) Ignatius*. 1623. igra se školska predstava o sv. Alojziju, sv. Ignaciju i o Jurju Zrinskome. O svetome Alojziju i svetome Stanislavu Kostki, isusovačkim gojencima, često su izvodene predstave. Drama o poljskome plemiću Stanislavu Kostki vezana je uz priču o Čehu i Lehu (1762.).

Vjerojatno su se u drugim isusovačkim kolegijima prikazivale drame o sv. Ignaciju, Stanislavu i posebno sv. Franji Ksaverskom, koji su svi česti naslovni junaci.

Jerolim Kavanjin (1643.–1714.) u »velopjesni« *Bogatstvo i uboštvo* cijelo je 19. pjevanje posvetio Crkvi, redovima, redovnicima, svecima, a sv. Ignacije bio mu je posebice drag. Nadglasje, uvod u cijelo pjevanje, započinje spominjanjem isusovaca:

6 Pavao Ritter Vitezović, *Kronika aliti spomen vsega svieta vikov*, Zagreb, 1696., str. 185.

7 Andrija Kačić Miošić, *Korabljica*, SPH 28, Zagreb, 1945., str. 244.

Jezusove družbe sreće
stabar krunjen svakiem cvitom
duševanja ovd se meće,
paka pero samo litom
rede i fratre u državi
ki cvatoše, skladno pravi.⁸

U Kanižličevu molitveniku *Primogući i srdce nadvladajući uzroci* (Zagreb, 1760.) u četvrtome uzroku ljubavi prema Isusu sv. Ignacije spominje se kao osobit uzor, a uz to se spominje i njegova knjiga *Vježbanja duhovna*, te se zaključuje: »Ignacije je bio izgled ljubavi Boga«. U zaključku donosi Kanižlić *Nadgrobnicu* uspoređujući sv. Ignacija sa zvijezdom:

Otac družbe Isusove
Ignacija tu počiva,
Kruna čete svoje nove
I zvizdami ćudno siva...
Teo što su zvizde nove!
Zvizde slavne svrhu naravi,
Lipše od rajskih zvizda ove
Jer su zvizde od ljubavi...⁹

Pjevanje započinje pohvalom Družbi, a zatim i biografijom sveca:

Stablo družbe Jezusove
istim cvitjem lipo kita,
nosi zdravi, a otrove
svita i djavla na tleh hita;
i odbija naše puti
krote otci, u svem sputi.

A zatim započinje *elogium* svetomu Ignaciju:

Sveta otca Injacija
obslužuju zapoviedi,
koji svitom pismačija
toko častno njih uredi,
da su obilig od svetinje
sridu plačne sej dolinje,

i tako redom u 154 strofe, o redovima, redovnicima, domaćima i stranima, poznatima i manje poznatima: svi se oni nalaze u nebu, u društvu sv. Pavla, sv. Antuna i sv. Benedikta:

Sveti Pavo, sveti Antoni,
Sveti Injacio, sveti Bene,
svaki u vriže ki sve proni
svud po svitu rasajene;

8 Ivan Kavanjin, *Poviest vandelska (Bogatstvo i uboštvo)*, Stari pisci hrvatski 22, priredio J. Aranza, Zagreb, 1913., str. 362.

9 *Pjesme Antuna Kanižlića, Antuna Ivanošića i Matije Petra Katančića*, Stari pisci hrvatski 26, priredio T. Matić, Zagreb, 1940., str. 9–10.

i oni otci zajedno s njima,
kih ne sbroji vik tva cima.¹⁰

U 19. stoljeću među hagiografskim prikazima sv. Ignacija nije moguće mimoići prikaz života svečeva iz pera Franje Ivekovića, u knjizi *Životi svetaca i svetica Božjih* u mjesecu srpnju. Knjiga je doživjela dva izdanja (1881., 1898.).¹¹ Početkom 20. stoljeća u Splitu je izašao *Kalendar* svih svetaca i svetica kroz godinu, a u njemu je i opširan život sv. Ignacija.¹²

II.

Svi hagiografi posebice ističu da je sv. Ignacije osnivač Družbe Isusove. Glavinčić je on »fundator ili čelnik reda Družbe Ježuitov«. Gašparoti ga imenuje kao »pričetnika Tovarustva Ježuševoga«. Franjevac Filip Lastrić na poziv isusovaca u Požeškom kolegiju 1738. propovijedao je o sv. Franji Ksaverskom, kroz duga desetljeća jednome od najomiljenijih svetaca u Hrvatskoj. U propovijedi koja je tiskana u *Dodatku* knjizi *Testimonium bilabium (Dvostruko svjedočanstvo, ista propovijed na latinskom i slavo-bosanskom, Venecija, 1755.)* koja obasiže 11 stranica gustoga teksta u dva stupca, ispričao je početak Družbe i opisao prve suradnike sv. Ignacija, među kojima je bio i sv. Franjo Ksaverski. Svetoga Ignacija izabrao je Isus »za temelj i početak slavnoga reda družbe svoje«, odnosno on je »temelj i patrijarha svetoga reda«. Priznavši da lako govori o sv. Franji Ksaverskom i zbog svetoga Franje Serafskoga, utemeljitelja svoga reda, on ipak visoko uzdiže lik svetoga Ignacija. U baroknoj rečenici on sv. Ignacija i sv. Franju Ksaverskoga poistovjećuje s biblijskim svjetlima — Suncem i Mjesecom. Sveti Franjo Ksaverski — hiperbolički — u baroknom zamahu retorike — određen je na apostolstvo i misionarenje na samom početku svijeta!¹³

Franjevac Fortunat Švagel u svojim propovijedima, tiskanim 1701. u Zagrebu, sv. Franju Ksaverskoga naziva »dikom Tovarustva Ježuševoga«: on je »svetlo sunce svete Matere Cirkve«. U usporedbi s učiteljem, Sv. Ignacijem i njegovim učenikom, u svojoj propovijedi koristi stilsku figuru *parehezu*, vezujući riječi istoga korijena u neposrednome redosljedu, a to je retorički postupak misaonoga i verbalnoga klimaksa koji je toliko volio i koristio jedan drugi franjevac, Franjo Glavinčić: »Kada u Parizu varašu na zvajnje va Pajdaštvo i Tovarstvo Ježuševo, poniznoga vu poniznosti, pobožnoga vu pobožnosti, pokornoga vu pokornosti, čistoga vu neoskrupnjene divojaštva čistoče, svojvolno siromaškoga vu siromaštvu, blago, bogactvo, hižu očinsku, plemenitu rodbinu, i vsa ostavljajuč, Ignaciuša pa-

10 Ivan Kavanjin, *Poviest vandelska (Bogatstvo i uboštvo)*, Stari pisci hrvatski 22, priredio J. Aranza, Zagreb, 1913., str. 512.

11 Franjo Iveković, *Život svetaca i svetica Božjih*, 1–12, Zagreb, 1873.–1888.; drugo izdanje 1–4, Zagreb, 1892.–1908.

12 *Koledar svih svetaca i svetica Božjih ili Životi svetaca*, Split, 1899.–1910, str. 411–413.

13 Filip iz Očevje — Filip Lastrić, *Testimonium bilabium*, Venecija, 1755., Additio — Dodatak, str. 110.

triarku, i vu Ignaciušu verno i marljivo Ksaverius sveti siromaškoga, vu siromaštvu nasleduval je Kristuša.«¹⁴ On je »vu cvetnjaku Tovarstva Jezuševoga rumena rožica«.

Uzged — svetoga Antuna Padovanskoga ribe su samo jednom slušale i priznale ga svojim propovjednikom, a sv. Franju Ksaverskoga mnogo puta: »Svetoga Antona Paduanskoga ribe morske prodekujućega verno jesu poslušale, i svojega spoznale koncionatora (*propovjednika*). Ali i to: vučinjeno je to samo jenkrat. Ali s. Ksaveriuša ribe morske tuliko puti, kuliko puti čez morje je prehadal, ni samo koncionatora, apostola, nego kakti gospona kralja svojega, i zapovednika jesu spoznavale tak da z veseljem gore iz morja skačuč, naproti barki njegove dohadajuč, do kraja brodiča jesu ga sprevadale.«¹⁵

Jerolim Kavanjin, u velopjesni *Bogatstvo i uboštvo* isusovcima je posvetio 16 strofa u devetnaestome pjevanju s puno pohvala isusovcima i sv. Ignaciju:

Isusovci, da ih razmire,
 novi nauk sridožnanja
 meću, i vieću da'uč potire
 svitlim meštrom mudrovanja;
 svi se opeču, gombau, sjaju
 svitom, kim se opiraju...¹⁶

III.

Književno djelo sv. Ignacija, prvenstveno njegove *Duhovne vježbe* dobro su bile poznate u hrvatskoj književnosti. Bartol Kašić već je 1613. godine izdao u Rimu knjigu *Način od meditationi, i molitve koje se čini pametju našom*. Djelo je posvetio »Agati Bunića, batesi i svijem ostalim dumnam u dubrovačkom manastiru od svetoga Marka«. Zbog toga što se uvijek ne mogu »rukopisi lasno imati i legati« on dumnama ali i drugim kršćanima »pače i svijem krstjanom« izdaje knjigu da bude što više prisutna među pukom. Uz knjigu, na kraju, prirodan je *Nauk za dobro pisati slovinski, i lasno pročtiti ovo libarce*.

Ignacijevo djelo u drugim preradbama tiskano je i pretiskavano i kasnije. U Dubrovniku je 1789. izdana knjiga *Misli karstjanske iz zabavah duhovnijeh svetoga Ignatija Lojole*. Ranije je ta knjiga izdana u Veneciji 1727. Među rukopisima koji su postankom vezani za Dubrovnik sačuvao se veći broj takvih »zabava duhovnijeh« sv. Ignacija.¹⁷

14 F. Fortunat Svagel, *Opus selectum concionum festivalium ... exornatum*, I., Zagreb, 1761. In festo s. Francisci Xaverii, str. 18.

15 Isto, str. 16.

16 Ivan Kavanjin, *Poviest vandelska (Bogatstvo i uboštvo)*, Stari pisci hrvatski 22, priredio J. Aranza, Zagreb, 1913., str. 368.

17 Inocenzo Ciulich — Inocencije Čulić, *Biblioteca de' rr. Pp. Francescani di Ragusa*, Zadar, 1860., brojevi: rukopisi: 132, 138, 139, 217, tiskanice: 1225, 1226.

Đuro Körbler, izdavač kritičkoga izdanja Gundulićevih djela, isticao je da Ivan Gundulić nije bio isusovački đak. Miroslav Vanino je, doduše, to prihvatio i priznao, ali i ukazao da je Ivan Gundulić mogao slušati isusovačke propovijedi, mogao je biti članom literarne akademije koju je vodio Bartol Kašić. Kašićeva knjiga *Način od meditationi*, tiskana 1613., kao i knjiga prevedenih psalama *Pjesni duhovne*, tiskana 1617., sigurno su bile Gundulićeva lektira. Njegovo pjesničko djelo, posebice *Suze sina razmetnoga*, nepobitno pokazuju Gundulićevo poznavanje Duhovnih vježbi u Kašićevoj preradbi, pokazuju na koji je način Gundulić prihvatio Ignacijevu »Zabave«, i to u trojnoj strukturi promišljanja. Kašić bi to rekao, upravo napisao: pripravljenje — spomen, razmišljanje — razum, razgovaranje — volja.

U golemu djelu hrvatske kajkavske književnosti, Habelićevevoj knjizi *Pervi otca našega Adama greh*, Marica Čunčić pronalazi shemu kako provesti duhovne vježbe kako ih je sveti Ignacije opisao i preporučio svojim čitateljima.¹⁸

U 19. stoljeću, kad je Družba Isusova obnavljana i u našim krajevima, u općoj vjerskoj hladnoći, bilo je pisaca koji su se kritički i negativno odnosili prema Družbi. Plod je to one potajne borbe koji su vodili slobodni zidari (»masoni«) da se zaslužan red ne vrati u Hrvatsku, i ne nastavi onaj i onakav rad kakav je na mnogim poljima duhovnosti, kulture, znanosti i školstva provodio među Hrvatima. Nije ih to pokolebalo u plemenitoj namjeri da nastave ondje gdje su njihovi prethodnici političkom odlukom bili odstranjeni, na štetu europske i hrvatske prosvjete, kulture i duhovnosti.

18 Čunčić, Marica, Novi detalji o slavnom i plemenitom Turopoljcu Jurju Habeliću, *Luč, časopis ogranka Matice hrvatske Velika Gorica*, Velika Gorica, 2012., str. 21–37.